

CHARAKTERISTIKA KRAJE

Pardubický kraj se nachází ve východní části Čech, zahrnuje však i severozápadní okraj historického území Moravy. Polohu kraje dále určují sousedící kraje – Středočeský, Královéhradecký, Olomoucký, Jihomoravský a Vysočina. Spolu s krajem Královéhradeckým a Libereckým tvoří region soudržnosti Severovýchod (tzv. NUTS 2). Část severovýchodní hranice kraje je zároveň i státní česko-polskou hranicí, odtud je kraj ohraničen jižní částí Orlických hor a nejzápadnějšími svahy Hrubého Jeseníku. Jih a jihovýchod je lemován vrchovinnými oblastmi Žďárských vrchů a Železných hor, střed a západ kraje je tvořen úrodnou Polabskou nížinou. Orlické hory, Žďárské vrchy a Železné hory přitom patří k chráněným krajinným oblastem kraje.

Svou **rozlohou** 4 519 km² (5,7 % rozlohy ČR) je Pardubický kraj pátým nejmenším krajem ČR. Z celkové výměry kraje připadá 59,7 % na zemědělskou půdu, přitom orná půda tvoří 42,6 %. Lesní pozemky pokrývají 29,9 % rozlohy kraje. Nejvyšším bodem kraje je Králický Sněžník (1 424 m n. m.), který je součástí stejnojmenného třetího nejvyššího pohoří České republiky. Centrální a vrcholová část pohoří Králického Sněžníku se zbytky původní vegetace a vrchovištním rašelinářstvím byla vyhlášena národní přírodní rezervací. Nejnižší bod kraje se nachází na hladině Labe u Kojic, při západní hranici kraje (201 m n. m.).

Pardubický kraj se vyznačuje rozmanitostí přírodních podmínek; rovnoměrné není osídlení ani rozmístění průmyslové a zemědělské výroby, a proto je rozdílná i kvalita **životního prostředí**. Mezi území nejméně postižená antropogenní činností patří oblast podhůří a vrchovin (bez větších sídel) ve střední a severní části okresu Ústí nad Orlicí a v jižní části okresu Chrudim. Nejintenzivněji je životní prostředí poškozené v územích s koncentrovaným průmyslem, osídlením a dopravními uzly. V Pardubické aglomeraci je stupeň poškození životního prostředí zejména chemickým průmyslem a energetikou jeden z největších v rámci ČR (Paramo, Synthesia, elektrárny Opatovice a Chvaletice).

Z **vodohospodářského** hlediska je Pardubický kraj mimořádně významnou oblastí s přebytky vodních zdrojů nadregionálního významu, a to jak vod podzemních, tak odběrů vody povrchové z vodních toků. Je pramenou oblastí toků bez přísunu znečištění z cizích povodí. Na středních a horních tocích je nižší znečištění toků z odpadních vod, s výjimkou Chrudimky mezi Chrudimí a Pardubicemi a horního toku Svitavy. Ke třem největším vodním plochám kraje patří Sečská přehrada (na Chrudimce), dále Bohdanečský rybník (na Opatovickém kanále) a přehrada Pastviny (na Divoké Orlici). Část území je pokryta velkoplošnou ochranou, tj. pásmy ochrany vod, chráněnými oblastmi přirozené akumulace vod (CHOPAV). Zásoby podzemních vod jsou vázány zejména na Ústeckou a Vysokomyštskou synklinálu české křídové pánve (okres Ústí nad Orlicí a Svitavy) a na kvartérní sedimenty Labe (okres Pardubice).

Pardubický kraj složený ze čtyř **okresů** – Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí – měl k 31. 12. 2021 celkem 451 obcí (6. nejvyšší počet obcí mezi 14 kraji ČR) s 3. nejmenší průměrnou rozlohou katastru obce 10,0 km² a 3. nejnižším průměrným počtem 1 141 obyvatel na 1 obec. V obcích s méně než 500 obyvateli žije 13,5 % obyvatelstva kraje. Podíl obyvatel v obcích od 500 do 1 999 obyvatel nyní činí 25,5 %. V obcích od 2 000 do 9 999 obyvatel je podíl obyvatel v kraji 28,2 %. Podíl obyvatel v obcích nad 10 000 obyvatel se v posledních letech snížil, ke konci roku 2021 činil 32,8 %. Krajskou metropolí Pardubice obývá 17,2 % obyvatel kraje. V kraji je celkem 38 měst, ve kterých žije 60,8 % obyvatel kraje. Třemi největšími městy Pardubického kraje jsou Pardubice, Chrudim a Svitavy.

K 31. 12. 2021 v kraji žilo 514 518 **obyvatel**, což představuje 4,9 % celkového počtu obyvatel ČR. Nejlidnatějším okresem Pardubického kraje je okres Pardubice, následují okresy Ústí nad Orlicí, Chrudim a Svitavy. Z hlediska věkové struktury obyvatelstva lze v roce 2021 proti roku předchozímu sledovat pokračující pokles podílu obyvatel ve věkové skupině 15 – 64 let (oproti roku 2020 o 0,6 procentního bodu), naopak růst byl zaznamenán ve skupině 65letých a starších (o 0,5 procentního bodu). Podíl dětí ve věku 0 – 14 let na obyvatelstvu kraje je nejvyšší za posledních 19 let. Index stáří (poměr počtu obyvatel 65letých a starších k obyvatelstvu mladšímu 15 let) dosáhl v roce 2021 hodnoty 130,6 (128,7 v roce 2020). Zatímco u žen dosáhl v roce 2021 index stáří hodnoty 153,3, u mužů to bylo pouhých 108,9. Tento rozdíl je způsobený zejména nižším průměrným věkem zemřelých mužů.

Průměrný evidenční **počet zaměstnanců** (přepočtený na plnou pracovní dobu) za rok 2021 činil v kraji 180,8 tisíc osob. **Průměrná hrubá měsíční mzda** zaměstnanců (přepočtených) s místem pracoviště v Pardubickém kraji dosáhla v roce 2021 hodnoty 34 082 Kč – 89,9 % úrovně průměrné hrubé měsíční mzdy celé ČR (třetí nejnižší mzda po Karlovarském a Zlínském kraji).

Podíl **nezaměstnaných** osob (podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15 – 64 let na obyvatelstvu stejného věku) ke konci roku 2021 činil v kraji 2,45 % (nejnižší mezi kraji ČR) a byl o 0,47 procentního bodu nižší než v roce 2020. Nejvyšší nezaměstnanost v kraji je přitom v okrese Chrudim (2,78 %), nejnižší v okrese Ústí nad Orlicí (2,19 %). Počet uchazečů o zaměstnání – 8 783 osob představoval 3,4 % nezaměstnaných ČR. Dosažitelných uchazečů bylo k 31. 12. 2021 v kraji 8 070. Podíl osob ve věku do 25 let na počtu registrovaných uchazečů o zaměstnání v kraji představuje 12,4 %. Více než polovinu (51,5 %) z počtu nezaměstnaných tvoří ženy; podíl osob se zdravotním postižením na celkovém počtu nezaměstnaných činí

18,2 %. Z hlediska vzdělání bylo nejvíce uchazečů o zaměstnání vyučených bez maturity (38,3 %) a osob se základním vzděláním (22,4 %). Na každá dvě pracovní místa v evidenci úřadu práce připadal v kraji v průměru jeden zájemce o práci, u pracovních pozic pro osoby se zdravotním postižením připadalo na jedno pracovní místo 3,4 uchazeče o zaměstnání.

V Pardubickém kraji činil v roce 2021 **hrubý domácí produkt** (HDP) na 1 obyvatele 79,4 % průměru ČR (o 2,5 procentního bodu méně, než činil údaj za rok 2020). Na tvorbu HDP působí v kraji rozhodující měrou služby, které představují 55,1 % hrubé přidané hodnoty (HPH) kraje. Stěžejní je i průmysl, jehož podíl na HPH kraje v roce 2021 dosáhl 35,0 %. Stavebnictví se na HPH podílelo 6,9 %.

Jedním ze základních projevů nepříznivého ekonomického vývoje kraje předchozích let byl v letech 2013–2015 útlum **bytové výstavby**. V roce 2019 však zaznamenal Pardubický kraj nejvyšší počet dokončených bytů na 1 000 obyvatel během posledních deseti let a v roce 2021 pak třetí nejvyšší. Oproti předchozímu roku bylo v kraji zahájeno o 27,8 % bytů více, přitom počet dokončených bytů v kraji oproti roku 2020 vzrostl pouze o 3,4 % a byl po přepočtu na 1 000 obyvatel v roce 2021 mezi kraji sedmý nejvyšší. Nejvíce bytů v rámci kraje bylo dokončeno v okrese Pardubice (705 bytů), nejméně v okrese Svitavy (240 bytů).

Příslibem pro další rozvoj Pardubického kraje je jeho výhodná poloha z hlediska **dopravního spojení**. Územím kraje prochází 581 km železničních tratí, přičemž k nejvýznamnějším železničním uzlům patří města Pardubice a Česká Třebová, která tvoří součást mezinárodní železniční magistraly Berlín – Praha – Brno – Vídeň. Na hlavní koridor jsou v Pardubicích napojeny celostátně významné trati ve směru na Liberec a přes Chrudim a Hlinsko na Havlíčkův Brod. Současná silniční síť měří 3 579 km, silnice I. třídy mají délku 446 km a silnice II. třídy 929 km. Nejvýznamnější tranzitní proud prochází územím kraje po silnici č. I/35 ve směru jihovýchod – severozápad; přes Moravskou Třebovou, Svitavy, Litomyšl, Vysoké Mýto a Holice míří ke Hradci Králové. Důležitá je také silnice č. I/37, směřující od severu přes Pardubice a Chrudim, ke Žďárci nad Doubravou. V Chrudimi se kříží se silnicí č. I/17 ve směru Čáslav – Heřmanův Městec – Hrochův Týnec – Zámorsk. Délka dálnice D11 na území kraje činí 9,2 km a 16,8 km dálnice II. třídy D35. V letecké dopravě hraje rozhodující úlohu mezinárodní letiště v Pardubicích s vojenským a civilním provozem. K říční dopravě slouží v kraji pouze krátký splavný úsek řeky Labe do Chvaletic, splavnění Labe až do krajského města bylo zatím odloženo. K zajímavým turistickým sezónním atrakcím patří říční osobní doprava na trase Kunětické – Pardubice – Srnojedy.

V oblasti **vzdělávání** bylo v roce 2021 v Pardubickém kraji celkem 320 mateřských škol. V jejich 813 třídách bylo zapsáno 17 975 dětí. V kraji dále působí 251 základních škol s 47 507 žáky, 20 gymnázií s 5 989 studenty, 62 středních škol (včetně středních odborných učilišť) poskytujících odborné vzdělání 15 654 žákům denního studia (bez nástavbového studia) a 6 vyšších odborných škol s 618 studenty denního studia. Vysoké školství zastupuje v Pardubickém kraji Univerzita Pardubice se sedmi fakultami; počet studentů ve školním roce 2009/2010 překročil deset tisíc, v roce 2012 se růst počtu studentů zastavil a v roce 2018 poklesl pod 7 tisíc.

V oblasti **zdravotnictví** působilo v roce 2021 na území Pardubického kraje 8 nemocnic s 2 484 lůžky, 7 odborných léčebných ústavů s 1 275 lůžky, z toho 2 léčebny pro dlouhodobě nemocné s 205 lůžky, dále 137 lékáren včetně odloučených oddělení výdeje léčiv. Vedle těchto zdravotnických zařízení je v Pardubickém kraji 952 samostatných ordinací lékařů (praktických i odborných) a řada dalších zdravotnických zařízení (pracoviště vedená nelékařem, samostatné laboratoře atd.). V roce 2021 činil přepočtený počet lékařů v kraji 2 208, na 1 lékaře připadalo 233 obyvatel.

Pardubický kraj má mnohé předpoklady pro rozvoj **cestovního ruchu**. Má pestrou přírodu rovinného i horského charakteru, příznivé klima a množství příležitostí ke koupání, provozování vodních sportů, pro pěší turistiku, cykloturistiku a zimní sporty. K turisticky atraktivním oblastem patří zejména severní a východní část okresu Ústí nad Orlicí – podhůří Orlických hor, zejména areály Buková hora a Dolní Morava. Rovněž v chrudimském okrese, zejména v jeho jižní a jihozápadní části, je řada turistických center. K nejnavštěvovanějším patří okolí Sečské přehrady, oblasti u Horního Bradla, Bojanova či Křižanovic ležící v Železných horách. Na pomezí orlickoústeckého a svitavského okresu jsou oblíbeným turistickým cílem Touloucovy maštale (soustava pískovcových skal a úzkých údolí). V roce 2021 měl Pardubický kraj celkem 393 hromadných ubytovacích zařízení s 20 321 lůžky, v zařízeních pobývalo 351 tisíc hostů s průměrným počtem přenocování 2,8 noci. Počet hromadných ubytovacích zařízení, lůžek v nich i počet hostů v Pardubickém kraji patří dlouhodobě v mezikrajském srovnání k nejnižším.

Kulturní zařízení a aktivity kraje se soustřeďují převážně do měst. Mezi nejvýznamnější lze v okrese Chrudim zařadit Muzeum loutkářských kultur a Muzeum barokních soch v Chrudimi, Státní zámek Slatiňany s jeho hipologickými sbírkami, skanzen – Soubor lidových staveb Vysočina na Veselém Kopci a v přílehlých lokalitách Hlinecka. V okrese Pardubice návštěvníky zejména přiláká pardubický zámek s expozicemi Východočeského muzea a Východočeské galerie. Dále pozdně gotický hrad na Kunětické hoře, barokní zámek v Cholticích a Africké muzeum v Holicích věnované zdejšímu rodákovi – cestovateli dr. Emilu Holubovi. Mnoho návštěvníků zavítá každoročně i do Národního hřebčína v Kladrubech nad Labem, který prošel v letech

2014 a 2015 nákladnou rekonstrukcí za přispění fondů EU. K turisticky atraktivním místům okresu Svitavy patří hrad Svojanov či zámecký areál v Litomyšli zařazený v roce 1999 na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Jeho atraktivitu zvýšila revitalizace celého zámeckého návrší včetně chrámu Nalezení sv. Kříže a Regionálního muzea (jeho revitalizace obsadila 1. místo v soutěži muzeí Gloria musaealis 2014 jako „muzejní počín roku“). Z okresu Ústí nad Orlicí jsou známé zříceniny hradů Lanšperk, Litice, Žampach; v Letohradě turisty zaujme Muzeum řemesel, zámek a nově zrekonstruovaná tvrz Orlice. Na Vysokomýtsku se stává turistickou dominantou rekonstruovaný areál zámku v Nových Hradech. Od roku 2014 působí ve Vysokém Mýtě Muzeum českého karosářství. Hudba je v Pardubickém kraji převážně spojována s pardubickou Komorní filharmonií, svoji tradici má operní festival Smetanova Litomyšl i hudební festivaly v Poličce (rodišti skladatele Bohuslava Martinů). Z divadelních scén je nejznámější Východočeské divadlo v Pardubicích, které mimo jiné od roku 2001 pořádá Festival smíchu – přehlídku komedií v podání divadel z celé republiky. Již od roku 1995 se v Přelouči uděluje „Cena Františka Filipovského“ za dabing.

Z oblasti **sportu** je nejznámější areál pardubického závodiště, místo konání Velké pardubické steeplechase. Milovníci vůně benzínu a silných strojů si zase vybaví tradiční motocyklové závody o „Zlatou přílbu České republiky“. I v mnoha dalších sportovních odvětvích hraje Pardubický kraj prim. Pardubický hokejový klub je od roku 1950 tradičním účastníkem české (dříve československé) nejvyšší hokejové soutěže, získal šest titulů mistra ligy a vychoval pro světový hokej hned několik velkých hokejových talentů. Basketbalové týmy Pardubic a Svitav se umísťují na předních místech Národní basketbalové ligy. A na zdejší tenisové kurty vzpomínají skoro všechny naše hvězdy bílého sportu, neboť tenisová „Pardubická juniorka“ otvírá mladým talentům brány do světa vrcholového sportu.

Na závěr ještě několik nej- k Pardubickému kraji v mezikrajském srovnání v roce 2021:

- nejvyšší podíl domácností vycházejících s příjmem s velkými obtížemi
- nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda specialistů
- nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda technických a odborných pracovníků (spolu s Karlovarským krajem)
- nejnižší podíl nezaměstnaných osob
- nejnižší podíl dlouhodobě nezaměstnaných osob (12 měsíců a déle) na obyvatelstvu ve věku 15–64 let
- nejnižší úhyn telat z počtu narozených
- nejvyšší počet narozených telat na 100 krav
- nejvyšší počet odchovaných telat na 100 krav
- nejvyšší snáška konzumních vajec
- nejvyšší výroba hovězího masa
- nejvyšší spotřeba organických hnojiv na hektar obhospodařované zemědělské půdy
- nejvyšší podíl parních elektráren na instalovaném výkonu elektráren v kraji
- nejvyšší podíl elektřiny vyrobené v parních elektrárnách
- nejnižší počet hromadných ubytovacích zařízení cestovního ruchu
- nejnižší počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních cestovního ruchu

- druhý nejnižší podíl obyvatel bydlících v domech napojených na kanalizaci pro veřejnou potřebu
- druhý nejnižší počet rozvodů na 1 000 obyvatel
- druhý nejvyšší objem zemědělské produkce na hektar obhospodařované zemědělské půdy
- druhá nejvyšší intenzita chovu prasat na 100 ha orné půdy
- druhý nejnižší počet registrovaných trestných činů na 1 000 obyvatel

- třetí nejnižší průměrná cena fakturované vody z veřejného vodovodu za 1 m³
- třetí nejnižší počet umělých přerušení těhotenství na 100 narozených
- třetí nejvyšší podíl zaměstnaných v zemědělství, lesnictví a rybářství na celkovém počtu zaměstnaných (rok 2020)
- třetí nejvyšší výroba jatečné drůbeže
- třetí nejnižší podíl nerezidentů na počtu hostů hromadných ubytovacích zařízení
- třetí nejnižší podíl domácností vybavených připojením k internetu na celkovém počtu domácností kraje (tříletý klouzavý průměr)

- třetí nejvyšší podíl uživatelů sociálních sítí na obyvatelstvu kraje ve věku 16 a více let (tříletý klouzavý průměr)
- třetí nejvyšší průměrná měsíční výše starobního důchodu mužů (bez souběhu s vdoveckým)

- čtvrtý nejvyšší podíl orné půdy na celkové výměře kraje
- čtvrté nejvyšší měrné emise oxidů dusíku v t/km² (REZZO 1–4, rok 2020)
- čtvrtá nejvyšší průměrná cena stočného za 1 m³
- čtvrtý nejvyšší počet obyvatel
- čtvrtý nejvyšší počet potratů na 100 narozených
- čtvrtý nejvyšší počet uchazečů o zaměstnání na jedno pracovní místo v evidenci úřadu práce
- čtvrtá nejvyšší intenzita chovu skotu na 100 ha zemědělské půdy
- čtvrtá nejvyšší průměrná živá hmotnost jatečného skotu
- čtvrtá nejvyšší spotřeba statkových hnojiv na hektar obhospodařované zemědělské půdy
- čtvrté nejvyšší tržby z prodeje výrobků a služeb průmyslové povahy na 1 zaměstnance
- čtvrtý nejvyšší počet ubytovaných hostů v hromadných ubytovacích zařízeních na 1 000 obyvatel
- čtvrtý nejvyšší podíl uživatelů internetového bankovníctví na obyvatelstvu kraje ve věku 16 a více let (tříletý klouzavý průměr)